

znaniowego” 2007, t. 10, s. 407-413), aczkolwiek bardzo wartościowe, to jednak tylko częściowo ujmowały problem stosunków państwo – kościół w Unii Europejskiej.

Podziękowanie należy się także Tłumaczom drugiego wydania na język polski. Tylko dzięki ich żmudnej pracy szerokie grono polskich czytelników uzyskało dostęp do tak wartościowego opracowania, ukazującego w panoramicznym przekroju rozwiązania przyjmowane w poszczególnych państwach, należących obecnie do Unii Europejskiej.

Henryk Misztal

Piotr Stanisław, *Porozumienia w sprawie regulacji stosunków między państwem i niekatolickimi związkami wyznaniowymi we włoskim porządku prawnym*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, ss. 314.

Obowiązująca w naszym kraju ustawa zasadnicza sankcjonuje układowy model regulacji sytuacji prawnej niekatolickich kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 5). Przepis ten do tej pory nie doznał się jeszcze praktycznej aplikacji. Nie został też wydany żaden akt normatywny, który określałby kwestie szczegółowe, umożliwiając tym samym zastosowanie normy konstytucyjnej. Przedłużający się okres braku realizacji zamysłu ustrojodawcy w przedmiocie uregulowania sytuacji prawnej niekatolickich związków wyznaniowych stał się jednym z motywów podjęcia przez P. Stanisława problematyki dotyczącej układowej regulacji sytuacji prawnej niekatolickich związków wyznaniowych w Republice Włoskiej. Wszak podczas prac nad aktualnym art. 25 ust. 5 polskiej ustawy zasadniczej wyraźnie wskazywano na jego włoski pierwowzór.

Autor postawił sobie za cel kompleksowe omówienie porozumień zawieranych w celu uregulowania stosunków między Republiką Włoską i niekatolickimi związkami wyznaniowymi. Osiągnięcie tego celu wymagało przede wszystkim ustalenia wykładni przepisów konstytucyjnych (z uwzględnieniem orzeczeń włoskiego Sądu Konstytucyjnego), dokonania oceny kryteriów selekcji związków wyznaniowych dopuszczonych do rokowań z rządem włoskim oraz sposobów prowadzenia negocjacji bilateralnych, uchwycenia technik procedury legislacyjnej, mających zastoso-

wanie do ustaw uchwalanych na podstawie porozumień, określenia cech specyficznych ustaw uchwalonych na podstawie umów, ze szczególnym uwzględnieniem ich podatności na ewentualne nowelizacje i abrogacje.

W ostatniej części pracy (rozdział V) dokonana została ponadto charakterystyka treści obowiązujących we Włoszech rozwiązań układowych. Materia ta została przez Autora uporządkowana według kryterium rzeczowego. Wyróżnił on następujące obszary treściowe porozumień: szczegółowe gwarancje wolności praktykowania religii, wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa, status prawny jednostek organizacyjnych o charakterze wyznaniowym, finansowanie działalności związków wyznaniowych, działalność oświatowa i wychowawcza, budynki służące celom kultowym, wyznaniowe miejsca pochówku, ochrona dóbr kultury o charakterze religijnym.

Z drobiazgową pieczołowitością i przy zastosowaniu przejrzystej systematyki Autor w recenzowanym opracowaniu wyłuszczył wszystkie zagadnienia, które związane są z podjętym tematem, nie pomijając niczego, co mogłoby się przyczynić do pełniejszego zrozumienia istoty włoskiego modelu układowej regulacji stosunków państwowo-kościelnych. Odwołując się do doktryny włoskiej – po prezentacji wszystkich stanowisk – dokonał krytycznej oceny poglądów włoskich eklezjastycystów, obiektywnie zauważając tendencje.

Praca jest dziełem dojrzałym, napisanym starannie i z polotem. Jej wartość naukowa jest obiektywnie niepodważalna. Posiada ponadto walor unikatowości na rynku polskim. Stanowi cenny wkład w rozwój doktryny prawa wyznaniowego i prawa konstytucyjnego.

Dokonana przez Autora rekonstrukcja oraz ocena włoskich rozwiązań prawnych niewątpliwie przyczyni się do intensyfikacji i ukierunkowania prac nad modelem relacji państwowo-kościelnych w naszym kraju. Zwrócić ponadto należy uwagę na doniosłość tego dzieła w aspekcie kształtowania się polskiej doktryny w zakresie ustalenia obszarów wchodzących w zakres autonomii i niezależności przysługującej kościołom i innym związkom wyznaniowym. W obowiązującym porządku konstytucyjnym, obszary te wyjęte są spod jurysdykcji władz publicznych, konieczne więc jest klarowne wyznaczenie ich granic. Recenzowana praca otwiera zatem nowy rozdział w dyskusji nad potrzebą i zakresem realizacji zasady bilateralizmu w stosunkach państwowo-kościelnych.